

โครงการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙

๑. หน่วยงานรับผิดชอบ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) กองประสานงานโครงการพระราชดำริและโครงการพิเศษ (กปร.) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ๗๒ จังหวัด หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์/นโยบาย

๒.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๒.๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนย่อยของแผนแม่บท แผนแม่บท ๑๕ พลังทางสังคม ประเด็นแผนย่อย

๔.๑.๑ การเสริมสร้างทุนทางสังคม

๒.๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ หมายความว่า ๙ ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม

๒.๔ นโยบายรัฐบาล

พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ สืบสานต่อยอดโครงการพระราชดำริและโครงการตามแนวพระราชดำริ เพื่อความยั่งยืนในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และวางรากฐานของประเทศ การขับเคลื่อนการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (นายอนุทิน ชาญวีรกูล นายกรัฐมนตรี : ๒๙ กันยายน ๒๕๖๘)

๒.๕ นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

มุ่งมั่นที่จะพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติพระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์ และการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง (ร้อยเอก ธรรมนัส พรหมเผ่า รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ : ๒ ตุลาคม ๒๕๖๘)

๒.๖ ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๙

ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนย่อยของแผนแม่บท ข้อ ๔.๑.๑ พลังทางสังคม ข้อ ๔.๑.๑.๔ การดำเนินงานตามแนวพระราชดำริ โดยดำเนินโครงการพระราชดำริอย่างต่อเนื่อง พัฒนาขยายผลการปฏิบัติไปสู่ประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยพัฒนาองค์ความรู้และส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓. หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญในการแก้ไข ปัญหาและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น ต่อการพัฒนาและให้เกิดความยั่งยืน จึงได้พระราชทานพระราชดำรินำหญ้าแฝกมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ดิน และน้ำ รวมทั้งการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นต้นมา

คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รับผิดชอบด้านนโยบาย และ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) หน้าที่ ในการประสานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานสนองพระราชดำริ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เริ่มสนองงานพระราชดำริด้านหญ้าแฝก ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยการรณรงค์ส่งเสริม การปลูกหญ้าแฝก เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจากสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรแบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพการเกษตร รวมทั้งพื้นที่การเกษตรที่มีความ ลาดชันและพื้นที่เสื่อมโทรมหรือเสี่ยงต่อการชะล้างพังทลายของหน้าดิน จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน โดยการใช้หญ้าแฝก ซึ่งเป็นหญ้าที่มีระบบรากแผ่กว้างสานกันแน่น หยั่งลึกลงไปในดิน และไม่มีการระบัดเหมือน วัชพืชทั่วไป และจากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานการปลูกหญ้าแฝก พบว่าอัตราการรอดของหญ้าแฝก มีปริมาณน้อยเนื่องจากขาดผู้ดูแลรักษา เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหญ้าแฝก ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๒ นอกจากกิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ ส.ป.ก. ได้ปรับแนวทางการดำเนินงานโดยเพิ่มเติม กิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” โดยเริ่มดำเนินงานใน ๑๓ จังหวัดนำร่อง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ และดำเนินงานแปลงเรียนรู้ฯ อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยมีจังหวัดต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรม เพิ่มขึ้นอีก ๑๒ จังหวัด รวม ๒๕ จังหวัดนำร่อง (จังหวัดนำร่องชุดแรก)

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๖ ส.ป.ก. ได้ต่อยอดกิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบ หญ้าแฝก” โดยดำเนินงานในพื้นที่ ๑๖ จังหวัดนำร่อง อย่างต่อเนื่องเป็นเวลารวม ๔ ปี (จังหวัดนำร่องชุดที่สอง) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาจากบุคคลสู่พื้นที่แปลงเกษตรกรรม โดยการปลูกหญ้าแฝกที่ใจคนก่อน เพื่อให้เกษตรกร เกิดความตระหนักเห็นถึงประโยชน์ของหญ้าแฝก และปลูกหญ้าแฝกร่วมกับพืชอื่น ๆ ในแปลงเกษตรกรรม อย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งมีการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากใบแฝก เพื่อสร้างอาชีพ รายได้ ให้เกิด การเกื้อกูลการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘ ส.ป.ก. ยังคงดำเนินงานสนอง พระราชดำริด้านหญ้าแฝก โดยร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ด้วยกิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยส่งเสริมการปลูก หญ้าแฝกในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก. จังหวัด) ๗๒ จังหวัด พิจารณามี ความพร้อมและเหมาะสมที่จะนำไปส่งเสริมและปลูก ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่สาธารณะหรือในแปลงเกษตรกรรม

ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ ส.ป.ก. ยังคงดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝกอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ด้านกิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ ด้วยส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก ในเขตปฏิรูปที่ดินครบทั้ง ๗๒ จังหวัด เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๗ และจะพัฒนาทักษะเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และสร้างความรู้ความเข้าใจการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการสร้าง ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งขยายผลพระราชดำริโดยการสร้างเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกและใช้ประโยชน์ หญ้าแฝกในเขตปฏิรูปที่ดิน และเพื่อร่วมกันสนองงานพระราชดำริให้เกิดการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในเขตปฏิรูป ที่ดินอย่างรู้ค่า รู้ประโยชน์ต่อไป

๔. วัตถุประสงค์

๔.๑ เพื่อดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝก เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ ลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน

๔.๒ เพื่อส่งเสริมความรู้ให้เกษตรกรเกิดความตระหนักและเข้าใจในประโยชน์/วิธีการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก

๔.๓ เพื่อส่งเสริมการปลูกหญ้าในแปลงเกษตรกรรมให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อสร้างความยั่งยืนในพื้นที่แปลงเกษตรกรรม

๕. กลุ่มเป้าหมายการดำเนินการ

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจำนวน ๗๒ จังหวัด

๖. พื้นที่ดำเนินการ

เขตปฏิรูปที่ดิน ๗๑ จังหวัด และพื้นที่แปลงเรียนรู้ในสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดภูเก็ต รวม ๗๒ จังหวัด

๗. หลักเกณฑ์/เงื่อนไข

๗.๑ ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการและแผนการใช้จ่ายเงินประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๙ ภายใต้แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ.๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

๗.๒ กิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นที่ดำเนินการ จำนวน ๗๒ จังหวัด การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการในเขตปฏิรูปที่ดินที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ที่ประสบปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน สภาพดินเสื่อมโทรม หรือการแก้ไขป้องกันปัญหาหรือลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และมีการกำหนดค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ชัดเจน

๘. วิธีดำเนินงาน

กองประสานงานโครงการพระราชดำริและโครงการพิเศษ (กปร.) และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด) ดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพื้นที่โครงการ พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินชุมชน ท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ สถานศึกษา และศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๘.๑ ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแผนการดำเนินงาน

๘.๑.๑ ศึกษาสภาพพื้นที่ที่มีสภาพดินเสื่อมโทรม และล่อแหลมต่อการถูกชะล้างพังทลาย หรือการแก้ไขป้องกันปัญหาหรือลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก ร่วมกับชุมชน

๘.๑.๒ ประสาน เกษตรกรเป้าหมาย/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงแผนงานโครงการ ขอรับการสนับสนุนพันธุ์กล้าจากกรมพัฒนาที่ดิน และประสานงานเพื่อการจัดฝึกอบรม ประชุม สัมมนา และศึกษาดูงาน

๘.๒ ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน ๗๒ จังหวัด ๒,๕๙๗,๐๐๐ กล้า

๘.๓ การพัฒนาและสร้างแหล่งเรียนรู้/เกษตรกรตัวอย่าง

๘.๓.๑ พัฒนาพื้นที่โครงการ/พื้นที่ดำเนินงาน เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจ

๘.๓.๒ ให้การสนับสนุนและพัฒนาเกษตรกรตัวอย่าง เพื่อเป็นต้นแบบและถ่ายทอด องค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรรายอื่นและผู้สนใจ

๘.๓.๓ ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สนับสนุนแนวทางการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่โครงการและเขตปฏิรูปที่ดิน

๘.๔ การขยายผลการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ

๘.๔.๑ สนับสนุนเกษตรกรในการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เทคโนโลยีทางการเกษตร การพัฒนาอาชีพ และองค์ความรู้ต่าง ๆ

๘.๔.๒ กปร. จัดฝึกอบรมปฏิบัติการ หลักสูตร รู้ปลูก รู้รักษา รู้คุณค่าของหญ้าแฝก ระยะที่ ๒ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสายพันธุ์หญ้าแฝก ความเหมาะสมของสายพันธุ์หญ้าแฝกในแต่ละพื้นที่ และการออกแบบการปลูกใช้และประโยชน์หญ้าแฝก ให้กับเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. และเกษตรกร รวม ๑๖๐ ราย ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๘.๔.๓ กปร. จัดกิจกรรมแปลงทดลองปลูกแฝกเพื่อปรับปรุงดินเพื่อแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ในที่ดินพระราชทาน ณ อำเภวังน้อย และ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ร่วมกับเครือข่ายคนรักแฝก)

๘.๔.๔ กปร. และ ส.ป.ก. ๗๒ จังหวัด สนับสนุนการจัดทำแปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบ
หญ้าแฝกให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ การเลือกสายพันธุ์ที่เหมาะสมเพื่อปลูกในแปลงเกษตรกรรม
ที่สามารถสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และเป็นแปลงขยายพันธุ์หญ้าแฝกในระดับชุมชน เพื่อให้เกิดการแบ่งปัน
และถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน

๘.๔.๕ สนับสนุนเกษตรกรที่มีความพร้อมในการต่อยอดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก

๘.๕ ให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน บูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๘.๖ ส.ป.ก.จังหวัด รายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินงานและผลการใช้จ่ายเงินประจำเดือนในรูปแบบ
online google sheet เพื่อให้ กปร. จัดทำรายงานสรุปผลรายเดือนและประจำปี

๘.๗ ติดตาม ประเมินผลกิจกรรม

๘.๗.๑ การรายงานความก้าวหน้า ผลการดำเนินงาน และผลการใช้จ่ายงบประมาณ ประจำเดือน
ในระบบ ALRO Tracking และรูปแบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจัดทำ รายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี

๘.๗.๒ รายงานผลการดำเนินงานตามแบบฟอร์ม (กปร.รวบรวมรายงาน VGT ของ พด.)

๘.๘ การสร้างภาพลักษณ์ผลการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ
การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการ และการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ

๘.๙ การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด/ส่วนกลาง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน
โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริและสร้างความรู้ความเข้าใจ การใช้
ประโยชน์หญ้าแฝกให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

๙. ตัวชี้วัด

๙.๑ เชิงปริมาณ

๙.๑.๑ พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ได้รับปลูกหญ้าแฝกเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน
๗๒ จังหวัด จำนวน ๒,๕๔๗,๐๐๐ กล้า

๙.๑.๒ เจ้าหน้าที่และเกษตรกร ได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ๑๖๐ ราย

๙.๒ เชิงคุณภาพ

๙.๒.๑ เกษตรกรเป้าหมาย น้อมนำแนวพระราชดำริการใช้หญ้าแฝกไปปฏิบัติ และได้ผลจริง
ไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๖๐

๙.๒.๒ มีการขยายผลพระราชดำริการใช้หญ้าแฝกในแปลงเกษตรกรรมเชิงเศรษฐกิจ

๙.๒.๓ เกิดแนวทางการใช้หญ้าแฝกในมิติเศรษฐกิจครัวเรือนตามแนวพระราชดำริ

๑๐. งบประมาณ

เป็นเงินพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ จำนวน ๑,๗๘๗,๒๐๗ บาท
(หนึ่งล้านเจ็ดแสนแปดหมื่นเจ็ดพันสองร้อยเจ็ดบาทถ้วน)

๑๑. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

๑ ตุลาคม ๒๕๖๘ - ๓๐ กันยายน ๒๕๖๙

๑๒. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑๒.๑ เกษตรกร ชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดจิตสำนึก ตระหนักถึงประโยชน์หญ้าแฝก

๑๒.๒ พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินได้รับการฟื้นฟูทรัพยากรดิน และลดปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน

๑๒.๓ เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในเชิงเศรษฐกิจ

๑๒.๔ มีเกษตรกรที่การนำหญ้าแฝกไปใช้ร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตร ส่งผลให้สามารถ ลดต้นทุนการผลิต ประสิทธิภาพการผลิตดีขึ้น

๑๒.๕ เกษตรกรมีรายได้เพิ่ม